

Operatori de turism vs consumatori. Forța majora nu este un motiv suficient pentru a fi preferați operatorii economici

Statele membre ale Uniunii Europene nu vor putea invoca forța majora, condiție care presupune încetarea de drept a valabilității contractelor semnate, pentru a scuti, fie și temporar, organizatorii de pachete de servicii de calatorie de obligația de rambursare în bani prevăzută de Directiva Europeană 2015/2302, a stabilit la începutul lunii iunie Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Efectele deciziei se vor resimți pe întreg lanțul consumatori – agenții de turism – transportatori – hotelieri, și vor determina schimbări în modul de redactare a contractelor de turism, dat fiind faptul că lipsa de lichidități nu va putea fi invocată nici în cazul unei pandemii sau al unui război.

Decizia Curții a venit în urma unor întrebări preliminare trimise de către Consiliul de Stat din Franța, care fusese sesizat de două asociații pentru apararea intereselor consumatorilor francezi, cu o cerere de anulare a unui act normativ (Ordonanța 2020-315), ce reglementa condițiile financiare de reziliere a anumitor contracte privind servicii de turism și vacanțe în caz de circumstanțe inevitabile și excepționale sau de forță majora (cauza C-407/21). Actul normativ fusese adoptat în timpul pandemiei de COVID-19, pentru a permite organizatorilor de pachete de servicii de calatorie ca, în situația rezilierii contractului din cauza unor circumstanțe inevitabile și extraordinare, să emită un voucher cu o durată de valabilitate de 18 luni. Ordonanța stabilea că rambursarea plăților efectuate de calatori nu s-ar fi făcut decât dacă voucherul emis nu era utilizat în termen. Potrivit guvernului francez, măsura era menită să protejeze ”fluxul de lichidități și solvabilitatea prestatorilor de servicii vizati de aceste dispoziții”, ”în contextul în care peste 7 000 de operatori de turism înregistrați în Franța au fost nevoiți să se confrunte, din cauza pandemiei de COVID-19 cu un volum de anulari ale serviciilor comandate de o amploare fără precedent și cu comenzi aproape inexistente și se aflau în mare dificultate”. Rambursare imediată a tuturor plăților referitoare la prestațiile astfel anulate era de natură, având în vedere circumstanțele, să pună în pericol existența operatorilor și, pe cale de consecință, posibilitatea clienților respectivi de a obține o rambursare a acestor plăți. Pe de altă parte, însă, prevederile actului normativ reprezentau o derogare de la cerințele Directivei 2015/2302 privind pachetele de servicii de calatorie, care prevede rambursarea integrală a plăților în cel mult 14 zile de la reziliere.

Consiliul de stat francez a obținut suspendarea judecării cauzei naționale, adresând Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) trei întrebări.

Ce a hotărât CJUE. Curtea a stabilit că ”organizatorul pachetului de servicii de calatorie este obligat în urma rezilierii, în temeiul acestei dispoziții, să ramburseze calatorului vizat toate plățile efectuate pentru pachetul de servicii; printr-o asemenea rambursare se înțelege doar restituirea acestor plăți sub forma unei sume de bani”.

Totodata, Curtea se opune unei reglementari naționale în temeiul careia organizatorii de pachete de servicii de calatorie sunt scutiți temporar, în contextul izbucnirii unei crize sanitare mondiale care împiedica executarea contractelor privind pachetele de servicii de calatorie, de obligația lor de a rambursa calatorilor vizați în cel mult 14 zile de la rezilierea unui contract toate plățile efectuate în temeiul contractului reziliat, inclusiv atunci când o asemenea reglementare urmărește să împiedice ca, din cauza numărului mare de cereri de rambursare preconizate, solvabilitatea acestor organizatori de calatorii să fie afectată în așa măsură încât să le pună în pericol existența, și să mențină astfel viabilitatea sectorului în cauză.

De asemenea, CJUE a statuat ca instanțelor naționale sesizate cu o acțiune în anularea unei reglementari naționale contrare articolului 12 alineatele (2)-(4) din Directiva 2015/2302 nu le este permis să adapteze efectele în timp ale deciziei sale de anulare a acestei reglementari naționale.”

Trei interpretări de ajutor în fața instanțelor naționale. Concluziile Curții sunt, în mod evident relevante și pentru sistemul normativ român care, prin Ordonanța Guvernului nr. 2/2018 a preluat fidel dispozițiile interpretate. Dar mai sunt anumite paragrafe din Decizie care subliniază viziuni ale Curții Europene de Justiție cu privire la instituții de drept generice, incidente și în alte litigii din fața instanțelor naționale sau relevante, în general în interpretarea dreptului unional raportat la cel național.

Un prim raționament avut în vedere se refera la **interpretarea noțiunii de rambursare**, raționament care s-a bazat pe interpretarea făcută de Curte prin raportare la înțelesul traducerilor dispozițiilor din Directiva 2015/2302. Astfel, Curtea a reținut următoarele: „Pentru a răspunde la întrebarea dacă această propunere (de a acorda vouchere – n.a.) poate constitui o „rambursare” în sensul articolului 12 alineatele (2) și (3) din Directiva 2015/2302, trebuie arătat, mai întâi, ca această directivă nu cuprinde nicio definiție a noțiunii de „rambursare”. Jurisprudența constantă ne arată că determinarea sensului și a sferei termenilor pentru care dreptul Uniunii nu oferă nicio definiție trebuie realizată în funcție de sensul lor obișnuit în limbajul curent, ținând cont de contextul în care sunt utilizați și de obiectivele urmărite de reglementarea din care fac parte (a se vedea Hotărârea din 18 martie 2021, Kuoni Travel, C 578/21, EU:C:2021:213, punctul 37 și jurisprudența citată).

Potrivit sensului sau obișnuit în limbajul curent, termenul „a rambursa” se referă la faptul de a înapoia unei persoane o sumă de bani pe care a plătit-o sau a avansat-o unei alte persoane și înseamnă, așadar, că aceasta din urmă persoana trebuie să restituie primei persoane respectiva sumă. O atare semnificație reiese, de altfel, fără ambiguitate din lectura textului articolului 12 alineatele (2) și (3) din Directiva 2015/2302 în ansamblul său, care precizează că rambursarea integrală vizează „plățile efectuate” pentru un pachet de servicii, ceea ce înlătură astfel orice îndoială în privința obiectului rambursării, aceasta referindu-se la o sumă de bani.

Rezulta că prin noțiunea de „rambursare”, în sensul articolului 12 alineatele (2) și (3) din Directiva 2015/2302, se înțelege restituirea plăților efectuate pentru un pachet de servicii de calatorie sub forma unei sume de bani (subl. aut.).

Această interpretare nu este infirmată de argumentul guvernului slovac (intervenit în cauza de față, alături de alte guverne europene) întemeiat pe distincția terminologică care ar fi efectuată, „în ceea ce privește această noțiune, în special în versiunile în limbile germană și engleză ale articolului 12 alineatul (4) din Directiva 2015/2302, între, pe de o parte, o restituire („reimbursement” în limba engleză, „Rückzahlung” în limba germană) a plăților prevăzute la articolul 12 alineatul (1) din această directivă și, pe de altă parte, o „rambursare” („refund” în limba engleză, „Erstattung” în limba germană) a acestora, prevăzută printre altele la articolul 12 alineatele (2) și (3) din Directiva, această rambursare acoperind, potrivit guvernul amintit, și despăgubirea într-o altă formă decât o sumă de bani.

Astfel, o asemenea distincție terminologică este nu numai perfect compatibilă cu o interpretare a acestor dispoziții care înseamnă restituirea sub forma unei sume de bani (subl. aut.), ci și, presupunând chiar că situația ar fi fost

diferita, rezulta dintr-o jurisprudență constantă a Curții ca formularea utilizată în una dintre versiunile lingvistice ale unei dispoziții de drept al Uniunii nu poate constitui singurul temei pentru interpretarea acestei dispoziții și nici nu se poate atribui respectivei formulări un caracter prioritar în raport cu celelalte versiuni lingvistice, dispoziția menționată trebuind, în caz de neconcordanță între diferitele versiuni lingvistice ale unui text de drept al Uniunii, să fie interpretată în funcție de contextul și de finalitatea reglementării din care face parte (a se vedea în acest sens Hotărârea din 9 iulie 2020, Banca Transilvania, C 81/19, EU:C:2020:532, punctul 33 și jurisprudența citată)” (subl. aut.).

O altă interpretare demnă de a fi menționată este cea referitoare la interpretarea noțiunii de **circumstanțe inevitabile și excepționale** prin raportare la echivalarea sa cu noțiunea de **forță majoră**, având în vedere pandemia de COVID-19. Astfel, Curtea reține următoarele:

„Având în vedere cele ce preceda, este necesar să se considere că noțiunea de „circumstanțe inevitabile și excepționale”, în sensul articolului 12 alineatul (2) și alineatul (3) litera (b) din Directiva 2015/2302, poate acoperi izbucnirea unei crize sanitare mondiale, aceasta dispoziție putând fi, așadar, aplicată rezilierii contractelor privind pachetele de servicii de călătorie atunci când se întemeiază pe consecințele provocate de un asemenea eveniment.

În al doilea rând, guvernul francez susține însă că o situație precum criza sanitară legată de pandemia de COVID-19 are o asemenea amploare încât constituie și un caz de „forță majoră”, noțiune care acopera cazuri ale caror caracteristici ar depăși situațiile avute în vedere la adoptarea articolului 12 alineatul (2) și alineatul (3) litera (b) din Directiva 2015/2302. Acest guvern deduce de aici că statelor membre le este permis să deroge, pentru acest motiv, de la această dispoziție în asemenea ipoteze.

În această privință, pe de o parte, trebuie amintit, astfel cum rezultă dintr-o jurisprudență constantă, că, întrucât noțiunea de „forță majoră” nu are un conținut identic în diversele domenii de aplicare ale dreptului Uniunii, semnificația acesteia trebuie să fie determinată în funcție de cadrul juridic în care este destinată să își producă efectele (Hotărârea din 25 ianuarie 2017, Vilkas, C 640/15, EU:C:2017:39, punctul 54).

Or, astfel cum admite însuși guvernul francez, noțiunea de „circumstanțe inevitabile și excepționale”, în sensul articolului 12 alineatul (2) și alineatul (3) litera (b) din Directiva 2015/2302, se aseamănă cu noțiunea de „forță majoră”, astfel cum a fost definită aceasta într-o jurisprudență consacrată, și anume că vizând împrejurări straine celui care o invocă, neobișnuite și imprevizibile, ale caror consecințe nu s-ar fi putut evita, în pofida diligenței manifestate (Hotărârea din 4 martie 2010, Comisia/Italia, C 297/08, EU:C:2010:115, punctul 85). Astfel, deși nu se face nicio referire în această directivă la forță majoră, noțiunea de „circumstanțe inevitabile și extraordinare” concretizează noțiunea de „forță majoră” în cadrul directivei menționate” (subl. aut.).

Dar poate cea mai interesantă concluzie a Curții în această speță este cea cu privire la **imposibilitatea statului membru însuși de a invoca forță majoră pentru a justifica încălcarea sau derogarea de la dreptul Uniunii**, respectiv, de a proteja interesele agenților economici în această situație în detrimentul dreptului consumatorului de a primi rambursarea sub formă de plată a sumelor achitate. „În această privință, în primul rând, deși o criză sanitară de o anvergură precum cea a pandemiei de COVID-19 este străină statului membru în cauză, precum și neobișnuită și imprevizibilă, o reglementare națională care scutește în mod generalizat toți organizatorii de pachete de servicii de călătorie de obligația lor de rambursare, prevăzută la articolul 12 alineatele (2)-(4) din Directiva 2015/2302, pentru rezilierile notificate pentru o perioadă predefinită de mai multe luni, nu poate, prin însăși natura sa, să fie justificată de constrângerile care rezultă dintr-un asemenea eveniment și să îndeplinească astfel condițiile care guvernează invocarea forței majore. Astfel, conducând, în fapt, la o suspendare provizorie generalizată a acestei obligații de rambursare, aplicarea unei asemenea reglementări nu se limitează numai la cazurile în care asemenea constrângeri, în special financiare, s-ar fi manifestat în mod real, ci se extinde la toate contractele care au fost reziliate în perioada de referință, fără a lua în considerare situația financiară concretă și individuală a

organizatorilor de calatorii vizați. Apoi, din dosarul de care dispune Curtea, nu reiese ca acele consecințe financiare pe care prevederile articolului 1 din Ordonanța nr. 2020-315 urmareau sa le împiedice nu s-ar fi putut evita altfel decât prin încălcarea articolului 12 alineatele (2)-(4) din Directiva 2015/2302 și în special prin adoptarea în favoarea organizatorilor de calatorii în cauza a anumitor masuri de ajutor de stat care puteau fi autorizate în temeiul articolului 107 alineatul (2) litera (b) TFUE, posibilitate la care au recurs alte state membre, dupa cum a aratat doamna avocata generala la punctele 82-84 din concluzii.

În acest context, nu poate fi reținut nici argumentul invocat în special de guvernul ceh potrivit caruia soluția care consta în acordarea unor ajutoare de stat ar trebui sa fie un „ultim remediu”. Astfel, este suficient sa se arate în aceasta privința ca dreptul Uniunii permite statelor membre, cu respectarea condițiilor prevazute în acest scop, sa prevada anumite forme de ajutor de stat și în special pe cele care pot fi considerate compatibile cu piața interna în temeiul articolului 107 alineatul (2) litera (b) TFUE, dar acest drept nu le permite tocmai sa își încalce obligația de a lua, în cadrul ordinii juridice naționale, toate masurile necesare în vederea asigurarii efectului deplin al unei directive, în speța al Directivei 2015/2302 [...]”.

„De aceea, din punctul nostru de vedere, având în vedere tot ceea ce preceda, este necesar sa se raspunda la a doua întrebare ca articolul 12 alineatele (2)-(4) din Directiva 2015/2302 coroborat cu articolul 4 din aceasta directiva trebuie interpretat în sensul ca se opune unei reglementari naționale în temeiul careia organizatorii de pachete de servicii de calatorie sunt scutiți temporar, în contextul izbucnirii unei crize sanitare mondiale care împiedica executarea contractelor privind pachetele de servicii de calatorie, de obligația lor de a rambursa calatoriilor vizați în cel mult 14 zile de la rezilierea unui contract toate plățile efectuate în temeiul contractului reziliat, inclusiv atunci când o asemenea reglementare urmarește sa împiedice ca, din cauza numarului mare de cereri de rambursare preconizate, solvabilitatea acestor organizatori de calatorii sa fie afectata în așa masura încât sa le puna în pericol existența și sa mențină astfel viabilitatea sectorului în cauza”.